

دستور تار و سہ تار

کتاب یکم

روح اے خالق

S E T A R
&
S E T A R

Method

نشانی مرکز پخش:
تهران، میدان بهارستان، ابتدای خیابان جمهوری اسلامی، بعد از خیابان ملت، کوچه‌ی محمودی
«فروشگاه عارف»

تلفن: ۳۳۹۱۷۷۸۴-۳۳۹۰۰۷۳۹

روح الله خالقى

دستور مقدماتى تار و سه تار (هُنرستان)

جلد يكم

بازنويسى، ويرايش فنى و افزودهها:

على برليانى

انشارات جنگ

۱۳۸۳

فهرست نویسی پیش از انتشار

خالقی، روح‌الله. ۱۳۸۵-۱۳۴۴.

دستور مقدماتی تار و سه‌تار (هنرستان) / روح‌الله خالقی؛

ویرایش فنی و بازمینی: پژوهش جنگ-تهران: جنگ، ۱۳۷۸

ج. ۲: مصور، پارتیسیون.

ISBN: 964-6341-35-7

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

ع. دستور مقدماتی تار و سه‌تار.

ص.ع. به انگلیسی: R. Khaleghi, Primary School of Tar &

Setar.

۱. تار - پارتیسیون. ۲. سه‌تار - پارتیسیون. ۳. سازهای ایرانی - ردیف -

پارتیسیون. الف. گروه پژوهش جنگ. ب. عنوان. ج. عنوان: دستور

مقدماتی تار و سه‌تار.

۷۸۹/۷۲

MT/۶۵۴

۱۷۸۹-۷۸ م.

کتابخانه ملی ایران

انتشارات جنگ

دستور مقدماتی تار و سه‌تار (هنرستان)

جلد یکم

از: روح‌الله خالقی

بازنویسی، ویرایش فنی و افزوده‌ها: علی برلیانی

نُت نویسی و ویرایش فنی: جنگ

واژه‌نگاری و صفحه‌آرایی: جنگ

طرح روی جلد: کوروش بابایی

لیتوگرافی و چاپ: غزال

چاپ هفتم: تابستان ۱۳۸۴

شماره‌گان: ۱۰۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۶۴-۶۳۴۱-۳۵-۷

کلیه حقوق، مربوط به نُت نویسی، بازمینی، ویرایش فنی، افزوده‌ها و غیره،

برای «علی برلیانی» محفوظ است.

نشانی: تهران - سهروردی جنوبی - ملازیری پور غربی - نویهار - شماره‌ی ۶/۲

تلفن: ۸۸۸۲۲۷۲۵ - ۸۸۷۶۴۲۲۲. نمابر: ۸۸۵۰۵۵۷۵

www.ChangPublications.com

Info@ChangPublications.com

قیمت: ۸۰۰ تومان

مقدمه

روح‌الله خالقی، فرزند میرزا عبدالله‌خان، در سال ۱۲۸۵ خورشیدی، در شهر کرمان به دنیا آمد. وی موسیقی را با فراگیری ویولن آغاز نمود و به مدت هشت سال در کلوپ موزیکال علی‌نقی وزیری، به تحصیل موسیقی پرداخت. در سال ۱۳۲۳، انجمن موسیقی ملی و در سال ۱۳۲۸، هنرستان موسیقی ملی را تأسیس نمود.

روح‌الله خالقی در سال ۱۳۴۴، در شهر تهران درگذشت و در آرامگاه ظهیرالدوله، به خاک سپرده شد. یادش گرامی باد! اعتماد صمیمانه‌ی خانواده‌ی زنده‌یاد روح‌الله خالقی بود که موجب گردید کتاب «دستور مقدماتی تار و سه‌تار هنرستان» به صورت و کیفیتی که مورد تأیید و صلاح‌دید پژوهش‌چنگ است، ویرایش و چاپ گردد. هدف آموزشی مرکز پژوهش‌چنگ، استفاده‌ی بهینه و صحیح از متون و آثار شایستگان هنر می‌باشد. با توجه به استقبال پرشور هنرجویان و هنرآموزان از چاپ کتاب دوم دستور مقدماتی تار و سه‌تار هنرستان (ویرایش فنی پژوهش‌چنگ)، بدین وسیله، چاپ ششم جلد یکم این مجموعه را به دوست‌داران هنر و هنرآموزان محترم تقدیم می‌نماید. پژوهش‌چنگ و جامعه‌ی هنری پویا، به هنرمندانی افتخار می‌نماید که موسیقی هنری و پویا را با فراگیری درست و مداوم، دنبال می‌کنند؛ انتشارات چنگ در نظر دارد با فراهم آوردن امکان نشر آثار هنرمندان موسیقی، کم‌بودهای آموزشی را در حد توان، مرتفع سازد.

این مؤسسه، بر این باور است که از طریق اندیشه‌ی درست و یافته‌های پیش‌رو و نوین پژوهش‌گران جوان، می‌توان آثار هنرمندان موسیقی را در معرض چالش، نقد و بررسی قرار داد؛ از این‌رو، نظرات و روش‌های آنان در زمینه‌ی موسیقی، صیقل خورده و شفاف‌تر خواهد شد؛ با علم به این که خلاقیت و نوآوری در تمام زمینه‌های هنری، به عنوان گام نخست، پیش‌رفت را در آن زمینه، بیمه خواهد کرد.

لازم می‌دانم از استاد ارجمند، سرکار خانم مهربانو توفیق، که اولین معلم هارمونی دوره‌ی متوسطه و استاد ردیف‌نوازی دوره‌ی دانشگاهی‌ام بوده‌اند، قدردانی نمایم. ایشان راه‌گشای من به رشته‌ی هارمونی تخصصی تحت نظر استاد مصطفی کمال پورتراب بودند که پس از این دوره، به دوره‌ی عالی آهنگ‌سازی زنده‌یاد مرتضی حنانه راه یافتیم؛ شوقی را که استاد در من ایجاد کردند، موجب بازبینی و ویرایش کتاب حاضر شد. لازم به ذکر است سهم خود را در این مجموعه، هم‌واره به آنان مدیون‌ام. هم‌چنین از آقایان شهریار فریوسفی، محمد فیروزی، بهمن سپهری، مهرداد دلنوازی، کیوان ساکت، هوشنگ فراهانی، ابراهیم نیکوکار، منوچهر خطیبی، رامین درگاهی و... که هم‌واره مرا در این زمینه یاری نموده‌اند، تشکر و قدردانی می‌نمایم. از رضا قبادی‌نیک جهت طرح کتاب، کوروش بابایی طراحی جلد، امیر برلیانی نگارش خط و خصوصاً نیما جداری‌سیفی جهت زحمات‌اش در اجرای طرح‌ها و دیدگاه‌های پژوهش‌چنگ و آماده‌سازی نسخه‌ی نهایی کتاب، آقای آیتی و هم‌کاران‌شان در لیتوگرافی و چاپ غزال و تمامی کسانی که به نوعی مرا یاری داده‌اند، تشکر می‌نمایم.

این کتاب تلاشی‌ست برای گرامی‌داشت نام، یاد و خاطره‌ی دوستان دوره‌ی تحصیل در هنرستان موسیقی، آقایان کاووس شیرزادیان، کاظم عالمی، منصور سینکی، فریبرز علی‌پور، حسن زرگانی، بهنام وادانی، محسن نفر، فریدون احتشامی، غلام‌حسین بهروزنیا، پرویز رحمان‌پناه، سیامک نعمت‌ناصر، مصطفی گل‌محمدی، حمید شجاعی، و خانم‌ها فهیمه اسماعیلی، سوسن کوشادپور، پیرایه پورآفر، ناهید شیرزاد، ژاله عابر، پروانه حاج‌غلام‌حسینی و... . جا دارد از زحمات آقای علی‌اکبر ترابی که در سال‌های پر‌خاطره‌ی هنرستان، تمامی هنرجویان از خدمات ایشان بی‌نصیب نماندند، قدردانی کرده باشیم.

به یاد عزیزانی که به ما، عشق و هنر زندگی را آموختند.

مدیریت پژوهش‌چنگ

علی برلیانی

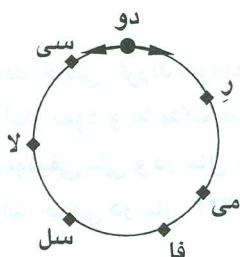
۱۳۸۳

توضیحات تئوری مورد نیاز

۱- برای ثبت صداهای موسیقی، به علامت‌های قراردادی نیاز داریم. این علامت‌ها را «نُت» می‌نامند.

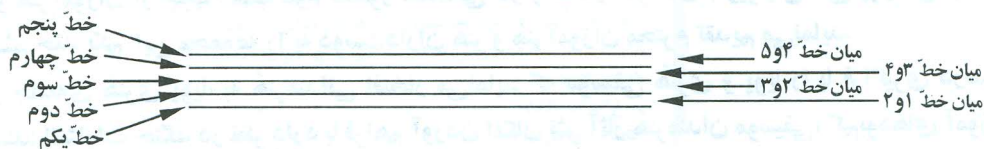
۲- همهی صداهای موسیقی، از بم‌ترین تا زیرترین صدا، تنها هفت اسم دارند.

اسامی این هفت نُت بدین صورت می‌باشد:

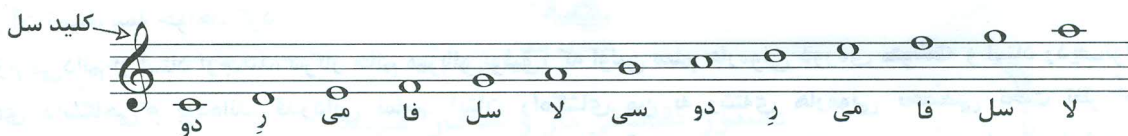

دو، ر، می، فا، سل، لا، سی.

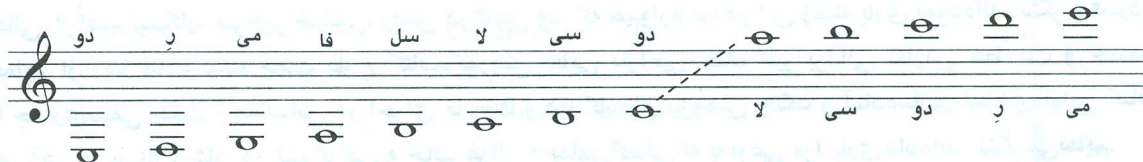
۳- برای ثبت صداهای موسیقی، از «خط‌های حامل» استفاده می‌شود. خط‌های حامل، پنج خط موازی هستند که از پایین به بالا شماره می‌شوند. فاصله‌ی هر دو خط حامل، «میان خط» نام دارد. نُت‌های موسیقی، روی خط‌های حامل و یا در میان خط‌ها نوشته می‌شوند. تصویر زیر، شکل خطوط حامل و میان خط‌های مربوطه را نشان می‌دهد:

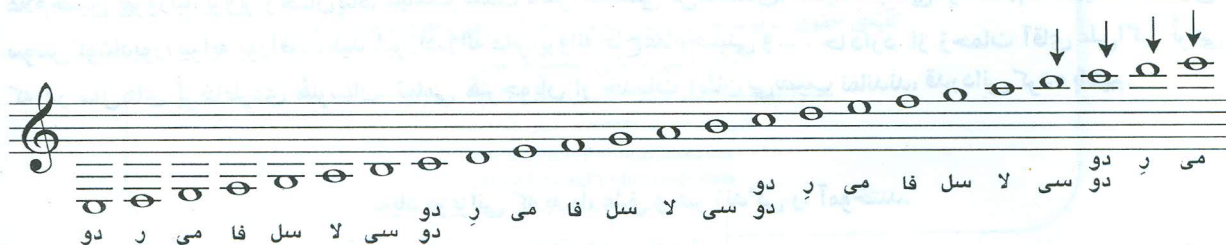
۴- برای خواندن صداهای موسیقی، احتیاج به یک مبنا داریم. به این مبنا، «کلید» می‌گویند. جایی که کلید قرار می‌گیرد، نام یکی از نُت‌های موسیقی معین می‌شود. با کمک این نُت مبنا، محل نوشتن نُت‌های دیگر نیز تعیین می‌گردد. در تار و سه‌تار از «کلید سل» استفاده می‌شود. این کلید روی حامل شماره‌ی ۲ قرار دارد. شکل این کلید و محل قرارگیری نُت‌ها در این کلید، در تصویر زیر نشان داده شده‌است:

۵- به علت وسعت صداهای موسیقی، برای نشان دادن نُت‌های زیرتر یا بم‌تر از محدوده‌ی نُت‌های تصویر بالا، از خط‌هایی به نام «خط‌های اضافی» یا «خط‌های تکمیلی» استفاده می‌شود. شکل این خط‌ها در تصویر زیر نشان داده شده‌است:

محدوده‌ی نُت‌هایی که در تار و سه‌تار به کار می‌روند، در شکل زیر نشان داده شده‌است. چهار نُت مشخص شده، مربوط به پرده‌بندی تار «کنبل علی نقی وزیری» است:

۶- صداهای موسیقی، کشش‌های مختلفی دارند و هر حرکت، چیزی جز یک «اُفت» و «خیز» نیست. ارزش و کشش نُت‌ها نسبت به مینا، در شکل زیر نشان داده شده‌است:

چهار سیاه	دو سیاه	یک سیاه	یک دوم سیاه	یک چهارم سیاه	یک هشتم سیاه	یک شانزدهم سیاه
گِرد	سفید	سیاه	چنگ	دولاچنگ	سه‌لاچنگ	چهارلاچنگ

۷- در قسمت‌هایی از یک قطعه، احتیاج به «سکوت» داریم. سکوت‌ها نیز مانند اصوات، دارای کشش‌های مختلفی هستند. در تصویر زیر شکل انواع مختلف سکوت، در زیر انواع مختلف نُت نشان داده شده‌است:

سکوت گرد	سکوت سفید	سکوت سیاه	سکوت چنگ	سکوت دولاچنگ	سکوت سه‌لاچنگ	سکوت چهارلاچنگ

۸- هر قطعه‌ی موسیقی به قسمت‌های کوچک‌تری به نام «میزان» تقسیم می‌شود و در داخل میزان نیز تقسیمات کوچک‌تری به نام ضرب وجود دارد که هر میزان، گروهی از این ضرب‌ها را در خود جای می‌دهد. این تقسیم‌بندی توسط خط‌های عمودی به نام «خط میزان» مشخص می‌شود. تعداد و نوع ضرب‌های هر میزان نیز با «میزان‌نما» مشخص می‌شود. دو خط عمودی که در انتهای یک قطعه‌ی موسیقی کشیده می‌شود، «دولاخت پایان» نام دارد. دقت کنید که در دولاخت پایان، خط آخر کمی ضخیم‌تر از خط اول است.

علامت میزان‌نما همیشه در ابتدای قطعه قرار می‌گیرد. در میزان‌نما دو عدد نوشته شده‌است که تعداد ضرب‌ها و کشش واحد ضرب را در هر میزان نشان می‌دهد.

هفت ضربی	پنج ضربی	چهار ضربی	سه ضربی	دو ضربی	چهار ضربی	سه ضربی	سه ضربی	دو ضربی
میزان‌های مختلط			میزان‌های ترکیبی			میزان‌های ساده		

شیوه‌ی دیگر نوشتاری میزان‌نما به صورت زیر می‌باشد، که درک این نوع نوشتن میزان‌نما برای مبتدیان و غیرمبتدیان بهتر و آسان‌تر است.

$\frac{2}{4} = \frac{2}{4}$	$\frac{3}{4} = \frac{3}{4}$	$\frac{3}{8} = \frac{3}{8}$	$\frac{4}{4} = \frac{4}{4}$	$\frac{6}{8} = \frac{2}{4}$	$\frac{9}{8} = \frac{3}{4}$	$\frac{12}{8} = \frac{4}{4}$	$\frac{5}{4} = \frac{5}{4}$	$\frac{7}{4} = \frac{7}{4}$
-----------------------------	-----------------------------	-----------------------------	-----------------------------	-----------------------------	-----------------------------	------------------------------	-----------------------------	-----------------------------

۹- برای سنجش و حفظ صحیح زمان در موسیقی، زدن «پا» متداول است. اشکال زیر، زمان زدن پا را (در صورتی که سیاه را واحد ضرب قرار دهیم) نشان می‌دهند:

اصوات موسیقی ممکن است با «آکسان» یا بی «آکسان» باشند. در موسیقی، توالی ضرب‌های قوی و ضعیف، «ریتم» نام گرفته است. هر جمله‌ی موسیقی ضربی، به قسمت‌های کوچک‌تری تقسیم می‌شود که میزان نام دارد. «خط میزان»، میزان‌ها را از یک‌دیگر جدا می‌کند. نوع و ترکیب میزان نیز با علامت «میزان‌نما» معین می‌شود. میزان‌ها به‌طور مثال ممکن است دوتایی، سه‌تایی، ترکیبی و یا لنگ باشند.

۱۰- اولین عاملی که بعد از کلید مورد توجه قرار می‌گیرد، علامت‌های تغییردهنده‌ی قطعه است که به آن‌ها «علامت سرکلید» یا «ترکیبی» می‌گویند. این علامت‌ها عبارت‌اند از:

- الف) دیز (Sharp) # : هر گاه این علامت مقابل نُتی قرار گیرد، آن نُت به اندازه‌ی نیم‌پرده زیرتر اجرا می‌گردد.
 - ب) سُرِی (Sori) ♯ : هر گاه این علامت مقابل نُتی قرار گیرد، آن نُت کم‌تر از نیم‌پرده زیرتر اجرا می‌گردد.
 - ج) بکار (Natural) ♮ : هر گاه این علامت مقابل نُتی قرار گیرد، آن نُت، به‌صورت طبیعی و اصلی خود اجرا می‌گردد.
 - د) کُرُن (Koron) ∩ : هر گاه این علامت مقابل نُتی قرار گیرد، آن نُت کم‌تر از نیم‌پرده بم‌تر اجرا می‌گردد.
 - ه) بَمَل (Flat) ♭ : هر گاه این علامت مقابل نُتی قرار گیرد، آن نُت به اندازه‌ی نیم‌پرده بم‌تر اجرا می‌گردد.
- گاهی اوقات این علامت‌ها در داخل میزان‌های قطعه به کار می‌روند؛ در این صورت به آن‌ها «علامت عرضی» می‌گویند.

۱۱- اصطلاحات رایج برای تکرار:

- D.C. : (Da Capo) بازگشت به آغاز قطعه، از اول شروع کنید.
- D.C. al Fine : دوباره از اول آغاز کنید و هر جا که Fine نوشته شده باشد، تمام کنید.
- D.C. al Coda : دوباره از اول آغاز کنید و سپس قسمت پایانی که با علامت \oplus مشخص گردیده را اجرا کنید.
- D.S. : (Dal Segno) بازگردید به علامت، مجدداً از علامت سِنیو (♯) شروع کنید.
- D.S. al Fine : مجدداً از علامت سِنیو (♯) آغاز کنید و هر جا که Fine نوشته شده باشد، تمام کنید.
- D.S. al Coda : مجدداً از علامت سِنیو آغاز کنید و سپس قسمت پایانی که با علامت \oplus مشخص گردیده را اجرا کنید.

توجه داشته باشید در درس‌ها هر کجا اسم نت‌ها با حروف لاتین نوشته شده، نواختن آن نت را برای اولین بار در این کتاب یاد می‌گیرید.

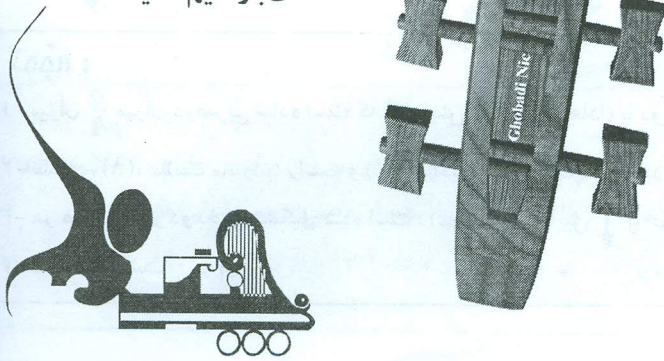
پرده‌های سیم سفید

پرده‌های سیم زرد

دست باز سیم سفید

دست باز سیم زرد

اعداد روی دسته، ترتیب پرده‌هاست. پرده‌های سیم دو، در سمت چپ و پرده‌های سیم سل، در سمت راست نوشته شده‌است.

۱- پرده شناسی در منطقه ی بَم

کوک تار

کوک سه تار

Do Sol Do Do

Do Sol Do Do

1 دست باز سیم سفید برای هر نُت سیاه، یک پا بزنید.

2 دست باز سیم زرد

3

4 برای هر دو چنگ، یک پا بزنید.

5

6 (۴)

7 انگشت اول، روی سیم سفید

Re₁

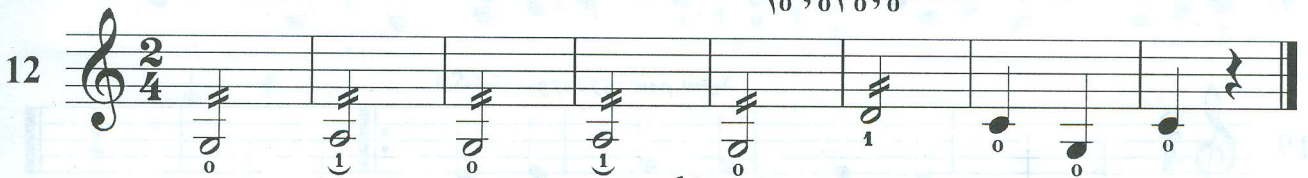
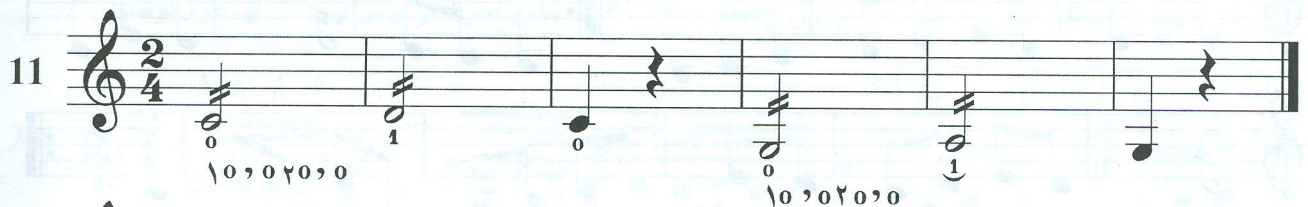
توجه:

- ۱- میزان $\frac{2}{4}$ دوزبری ساده است که گنجایش هر میزان، معادل با دو سیاه می باشد و در این نوع میزان، یک پا می زنیم.
- ۲- نشانه ی (۸)، علامت مضرب راست و (۷)، علامت مضرب چپ می باشد و نُت هایی که علامت مضرب ندارند، با مضرب راست نواخته می شوند.
- ۳- هر ضرب پا، از دو بخش تشکیل شده است: ۱. حرکت به پایین ↓ ۲. حرکت به بالا ↑، که هر یک از این دو، نشان دهنده ی یک چنگ می باشند.
- ۴- علامت برگشت

انگشت اول، روی سیم زرد

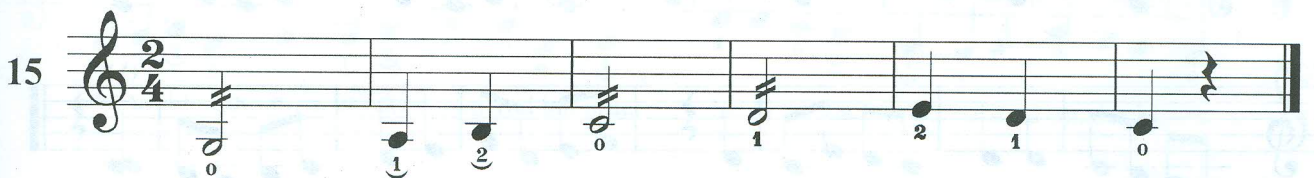
طرز اجرا (۱) = طرز نوشتن

انگشت دوم، روی سیم سفید

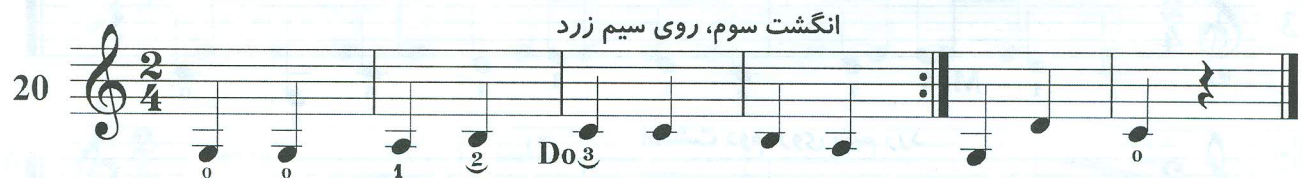
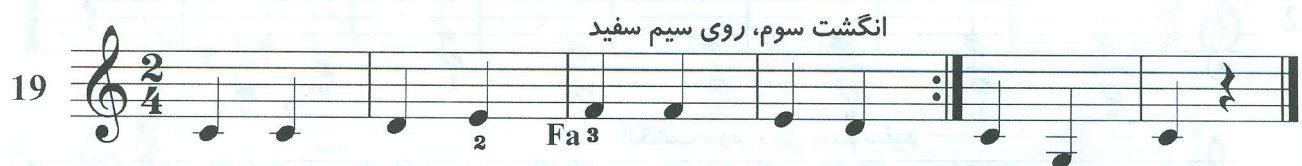
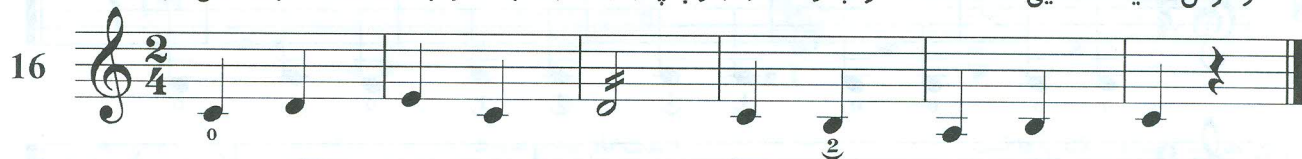
انگشت دوم، روی سیم زرد (۲)

توجه:

- ۱- نشانه‌ی (♯) ، علامت مضراب ریز است که با راست شروع و به چپ ختم می‌شود. این نشانه، مختص تار و سه تار نبوده، بل که در نت نویسی برای تمامی سازها، به کار می‌رود و جزو نشانه‌های بین‌المللی اختصارنویسی در موسیقی می‌باشد.
- ۲- انگشت دوم را روی نت سی طوری قرار دهید که سایر سیم‌ها آزاد باشند و تا پایان خط به شکلی نگاه دارید که نت بعدی، بدون مزاحمت انگشت نواخته شود.

فراموش نکنید نُت‌هایی که علامت مضراب راست (۸) و چپ (۷) ندارند، با مضراب راست (۸) نواخته می‌شوند.

توجه :

۱- مضراب را بعد از انگشت‌گذاری روی سیم زرد (3)، هم‌زمان به سیم‌های زرد (سیم سل) و سفید (سیم آزاد دو) بزنید.

سرود ای مُلك ایران

علی نقی وزیری (۱۳۵۸-۱۲۶۶)

A.Vaziri

22

ey mol ke i.....r..a.n ma ra cho j..a.....ni..... dar ba..da...ne ma...

roo..ho ra....va.....ni.... pey vas te dar dahr.. pa yan de ma.....ni....

برای هر چهار دولاچنگ، یک پا بزنید: دو تا پایین ↓ دو تا بالا ↑ طرز اجرا = طرز نوشتن

23

ولت اول 1. | 2. ولت دوم | 3. (۳)

(۱) 0 1 0 1 2 3 2 3 2 1 0 1 0 1 2

↓ 0 , 0 ۲ 0 0

↑

سرود نیکی

علی نقی وزیری

A.Vaziri

24

na ba shad ha..mi.. n i k o b.ad pay....dar... haman beh ke ni.....ki bo...vad ya de...gar..

cho ni..ki ko....ni.... ni...ki a.....yad ba....rat... ba..di ra ba.....di... ba.shad an..dar kho.ra...t

توجه:

۱- هر ضرب پا، از دو بخش تشکیل شده است: ۱. پایین ↓ ۲. بالا ↑ ، که هر یک از این دو، نشان دهنده‌ی دو، دولاچنگ می‌باشد.

۲- این، علامت وُلّت است و در اجرای بار دوم، وُلّت دوم را به جای وُلّت اول اجرا می‌کنیم.

25

در درس ۲۶، علامت بمل «b»، به صورت «عَرَضی»، جلوی نُت‌ها نوشته شده است و در درس ۲۷، این علایم، به دلیل اجتناب از شلوغی نُت‌ها، به صورت «ترکیبی» در سرکلید آورده شده است.

26

Sib Mib (۲) و می بمل (۲)

اکنون که پرده‌های سی بمل و می بمل را شناخته‌اید، تمرین مضراب چپ و راست را در تُنالیت‌های سل مینور اجرا نمایید.

27

(۲) (۳)

انگشت خود را تا پایان خط، از روی پرده‌ی لا، بردارید.

توجه :

- ۱- درس ۲۵ را به دو شکل می‌توانید اجرا نمایید: بار اول با در نظر گرفتن سکوت و بار دوم به جای سکوت، مضراب را به سیم بم بزنید.
- ۲- علامت‌های سرکلید (ترکیبی)، مانع از قرار گرفتن علایم تکراری در بین قطعه و شلوغ شدن نُت‌ها می‌شوند و در طول قطعه هم اعتبار دارند.
- ۳- هر جا علامت مضراب گذاشته نشده، با مضراب راست نواخته می‌شود، مگر این که از قبل، نمونه‌ی مضراب، مشخص شده باشد، مانند درس ۲۷.

طرز اجرا $\text{♩} = \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}} \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}} \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}} \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}}$ طرز نوشتن

به علامت‌های سرکلید (ترکیبی) توجه کنید. این علایم، تا انتهای درس اعتبار دارند.

28 $\overset{(1)}{\text{6/8}}$

۱ ۲ ۳ ۲ ۲ ۳ *simile

* simile - به معنی شبیه و مشابه است و منظور از آن در موسیقی این است که دقیقاً مشابه و به همان حالت قبلی اجرا شود.

29

۱ ۲ ۳ ۲ ۲ ۳

طرز اجرا $\text{♩} = \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}} \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}} \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}} \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}} \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}} \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}} \overset{\wedge}{\text{A}} \overset{\vee}{\text{V}}$ طرز نوشتن

30 $\overset{(2)}{\text{6/8}}$

۱ ۲ ۳ ۲ ۳ ۲ ۳ simile

31 6/8

۱ ۲ ۳ ۲ ۳ ۲ ۳ simile

32 6/8

۱ ۲ ۳ ۲ ۳ ۲ ۳

توجه:

۱- میزان 6/8 ، دو ضربی ترکیبی و هر ضرب آن یک سیاه نقطه‌دار (سه چنگ) می‌باشد. با گذاشتن نقطه جلوی هر نت یا سکوت، به اندازه‌ی نصف ارزش زمانی‌اش، بر آن افزوده می‌گردد.

۲- به مضرب‌های داخل کادرها توجه کرده و فرق این سه نوع مضرب را حسن و اجرا کنید.

۳- ♩ : این، علامت تکرار میزان قبل است.

$$\text{♩} = \text{♩} + \text{♩}$$

يك آهنگ قديمی

33 (۱) Sol

33 (۲) (Λ Λ V Λ V)

34 (Λ V Λ Λ Λ)

35 (Λ V Λ V Λ V) Λ V Λ V Λ V

36 (۳) (Λ Λ V Λ V) Λ Λ Λ

توجه:

- ۱- پرده‌ی جدید (Sol)، در منطقه‌ی میانی، توضیح بیشتری داده می‌شود.
- ۲- به مضراب‌های داخل کادر، توجه کرده و فرق این سه نوع مضراب را حس و اجرا کنید.
- ۳- هنرآموزان محترم، بهتر است درس ۳۶، پیش از درس ۳۲ تمرین شود تا اتودی برای درس ۳۳ باشد.

رنگ کوپک

روح الله خالقی (۱۳۴۴-۱۲۸۵)
R.Khaleghi

37

۲- پرده‌شناسی در منطقه‌ی میانی

38

روی سیم سفید

39

روی سیم زرد

40

روی سیم سفید و زرد

توجه :

- ۱- این علامت، C نشان دهنده‌ی میزان $\frac{4}{4}$ است. گنجایش هر میزان، معادل چهار سیاه می‌باشد.
- ۲- توجه داشته باشید که دم نت روی خط سوم را نسبت به نت‌های قبل و بعد، می‌توان به طرف بالا یا پایین کشید.

41 (1)

1. 2.

42 1

1. 2.

43 1-2 3 3 3

2 2 3 3

44 2 1 1 1.

2 3

2 1 3 1

تویجه :

۱- برای تشخیص درستی پرده‌ی سُل (با انگشت ۱)، می‌توانید آن را با سیم زرد، هم‌زمان به‌صدا درآورید. (این دو صدا نسبت به هم، فاصله‌ی اکتاو درست تشکیل می‌دهند.)

۳- پرده‌شناسی در منطقه‌ی زیر

(۱) منطقه‌ی زیر «سیم سفید»
 منطقه‌ی زیر «سیم زرد»

45

(۲) Do Si Re
 (۳) Fa#

1. 2.
 1. 2.

46

توجه:

۱- تمرین‌های ۴۵، ۴۶، به صورت دونوازی نوشته شده است، بعد از این که خط‌های بالا و پایین را جدا گانه خوب یاد گرفتید، به همراه یک نوازنده‌ی دیگر، به صورت دوئت بنوازید.

۲- توجه کنید که دُم نت‌های بالاتر از خط سوم حامل، رو به پایین و دُم نت‌های پایین‌تر از خط سوم، روبه بالا می‌باشد. (به جز مواقع استثنایی) و دُم نتی که روی خط سوم قرار گرفته، مشترک است. (رو به بالا یا رو به پایین می‌تواند باشد).

۳- پرده‌ی جدید Fa# در سیم زرد، همان پرده‌ی Si در سیم سفید می‌باشد و با یک انگشت گذاری می‌توان تمرین کرد.

تمرین گام دو ماژور با سکوت

47

48

تمرین گام دو ماژور

49

50

سرود آسان

moshke..li nist ke a.....san nasha.....va..d ma..r.do ba...yad ke ha ra.....san na.sha..vad

هشدار هشدار

علی نقی وزیری A.Vaziri

51

توجه :

۱- اکنون که تا اندازه‌ای به پرده شناسی سه منطقی تار و سه تار آشنا شدید ، با این تمرینات، دست شما را روی تمام دسته‌ی ساز (منطقی بَم ، منطقی متوسط ، منطقی زیر) به حرکت در می‌آوریم.

۲- خط منحنی‌ای که روی دو یا چند نُت غیر هم‌نام قرار گیرد، خط لگاتو یا خط اتصال می‌نامند و لازم است پیوسته اجرا شود.

سرود دانش پژوه

طرز اجرا = طرز نوشتن

A. Vaziri علی نقی وزیر

che.....nin goft ba vey ke..... da...nesh pazhu.....h
ha.....mi bar fa.....ra.....zo..... sa.r az har goru.....h

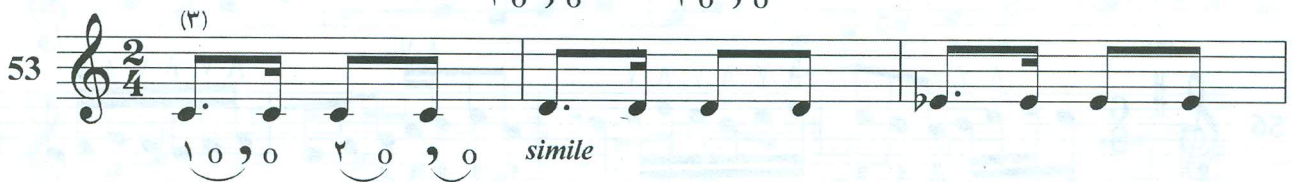
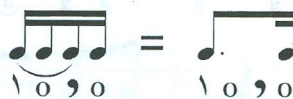

za.....ma.....ny ma....ya.....say az a.....mu.....kh.....tan
a.....g.....ar ja....n ha....m...i..... kha....hy af.....ru.....kh.....tan

khe....rad ha.....m....cho a.b as....to da....nesh za.....min
be.....dan ki.....n jo.....da van jo.....da ni.....st zin

چنین گفت با وی که دانش پژوه
همی بر فراز و سر از هر گروه
زمانی میاسای از آموختن
اگر جان همی خواهی افروختن
خرد هم چو آب است و دانش زمین
بدان کاین جدا وان جدا نیست زین

توجه:

- ۱- این خط منحنی، خط اتحاد است، ارزش زمانی دو نت را متحد می کند. در این جا ارزش زمانی نت Mi، یک ضرب و نیم است. با شمارشی که در زیر نت ها گذاشته شده تمرین کنید.
- ۲- از این جا با دو نوع انگشت گذاری تمرین کنید. در برگشت با انگشت گذاری پایین.
- ۳- اجرای نت «چنگ نقطه دار» را با شمارشی که در زیر نت ها گذاشته شده تمرین کنید.

54

این درس را با توجه به شماره درس ۳۰ بنوازید:

55

56

نویسه :

- ۱- علامت بکار (b) در این جا برای یادآوری نوشته شده است. (بدون علامت هم، بکار نواخته می شود).
- ۲- پمُل (b) سُر کلید (علامت ترکیبی) در این جا Si b می باشد و در طول قطعه اعتبار دارد.
- ۳- دیز (#) سُر کلید (علامت ترکیبی) در این جا Fa # می باشد و در طول قطعه اعتبار دارد.

پیش درآمد مقدماتی ماهور

روح الله خالقی R.Khaleghi

57

(۱) دلکش

(۲) دلکش

(۳) دلکش

(فرود به ماهور)

توجه:

- ۱- دلکش یکی از گوشه‌های ماهور است که در آن از متغیرات $La \uparrow$ و $Si \downarrow$ استفاده شده است.
- ۲- «دولاحظ تغییر» در این کتاب، برای تغییر میزان و مقام (مُد) یک قطعه‌ی موسیقی به کار برده شده است.
- ۳- نُت Sol را در این جا با انگشت اول بگیرید تا وضعیت دست برای جمله‌ی بعدی، آماده باشد.

رنگ ماهور

نصراالله زرین پنجه (۱۳۶۰-۱۲۸۵)
N.Zarrinpanjeh

58

(۱)

1.

2.

(دلکش)

(فرود به ماهور)

سخنی چند درباره‌ی نصراالله زرین پنجه

نصراالله زرین پنجه، موسیقی دانی بود پرمایه و خوش ذوق و بی ادعا که در تهیه‌ی کتاب‌های آموزشی تار و سه تار هنرستان، سهم به‌سزایی داشت و در زمان حیات خویش، به گردآورنده‌ی این مجموعه، کمک‌های بی‌دریغی کرده است. یادش گرامی باد!

سحر خیز

علی تقی وزیری A.Vaziri

59

خواب تا چند

علی تقی وزیری A.Vaziri

60

مقدمه

آواز

خواب تا چند برخیز بشتاب
 وقت خواب خوش بگذشت
 خواب تا چند برخیز بشتاب
 گوی سبقت تحصیل دریاب
 وقت خواب خوش بگذشت
 هیچ امید از کس مدار
 بایدت همی بسی
 تا به کام دل رسی

توجه :

- ۱- سه ضرب اول میزان را بشمارید و از ضرب چهارم به صورت آفتاکت (خیز یا آخرین عنصر ریتمی هر میزان) شروع کنید.
- ۲- در درس های ۵۹، ۶۰، ۶۱، ریتم هایی به صورت سنکپ دیده می شود. (تداخل قسمت های ضعیف و قوی ضرب ها را به هم، سنکپ می گویند.)

دو عاقل

علی نقی وزیری A.Vaziri

از درس بعد، تمرینات با این کوک انجام می شود.

کوک دشتی

توجه :

۱- با نت آفتاکت شروع شده است ، در این میزان، یک ضرب و نیم سکوت داریم که معمولاً نوشته نمی شود و در این جا برای آموزش نوشته شده است.

۲- پرده ی Re# همان پرده ی Mi b می باشد. این دو نت با هم مترادف می باشند.

۳- این علامت، فرمات () است . یعنی نت لازم است بیش از ارزش زمانی خود کشیده شود، و معمولاً یک و نیم برابر خود اجرا می شود.

زرد ملیجه

از آهنگ‌های محلی گیلان که ابوالحسن صبا به ارمغان آورده است.

62

63

توجه:

- ۱- این نوع مضراب (سه راست و یک چپ)، برای شناخت مضراب این موتیف (کوچک‌ترین عنصر سازنده‌ی یک جمله‌ی موسیقی) می‌باشد. نمونه مضراب بالایی، برای اجرا با سه‌تار مناسب‌تر است.
- ۲- این علامت $\text{Re} \uparrow$ ، برای تکرار دو میزان قبل است.
- ۳- پرده‌ی $\text{Re} \uparrow$ قبل از پرده‌ی Re قرار دارد.
- ۴- با این علامت //، عیناً ضرب قبل را تکرار کنید.

پیش در آمد دشتی

موسی معروفی (۱۳۴۴-۱۲۶۸)
M.Maroufi

64

Re

La

Fa

توجه:

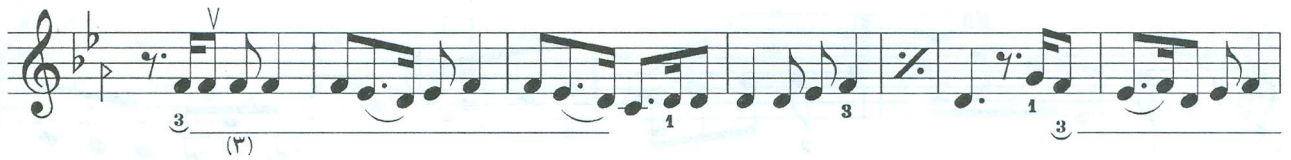

۱- (~) دَرآب می باشد و با مضراب های راست، چپ، راست (۸۷۸) اجرا می شود.

۲- نشان دهنده ی انگشت گذاری روی سیم ۳م می باشد.

۳- این نُت کوچک نُت زینت نام دارد و جزو ضرب محسوب نمی شود.

ترانه ی گیلکی

تَوْپَه :

- ۱- ضد ضرب : حالتی است که از فرار گرفتن سکوت به جای ضرب یا ضرب ها و یا قسمت های قوی ضرب ها به وجود می آید.
- ۲- این قسمت ترانه، به « شوخ و شنگه » موسوم است.
- ۳- تا انتهای خط ممتد، روی سیم زرد نواخته شود.
- ۴- این قسمت ترانه، به « دمَویر نازنین » موسوم است.

ای یار

ترانه‌ی محلی تالش

66

V V V

(۱)

Fa

۱ ۱ ۳ ۳

۲

۱ ۳ ۱ ۱ ۳

۱ ۳ ۳

Re ۰ ۰ ۰ ۰

۱ ۳ ۱ ۲

Mi

(۲)

rall (۳)

توجه :

- ۱- از این درس به بعد، خط اتصال، با ریز نواخته می‌شود. (ریز با راست شروع شده و به چپ ختم می‌شود).
- ۲- این نُت با مضراب راست نواخته شود.
- ۳- *rall* به معنی کاهش تدریجی سرعت می‌باشد.

سه ضربی دشتی

نصراالله زرین پنجه
N.Zarrinpanjeh

67

سه ضربی دشتی

نصراالله زرین پنجه
N.Zarrinpanjeh

68

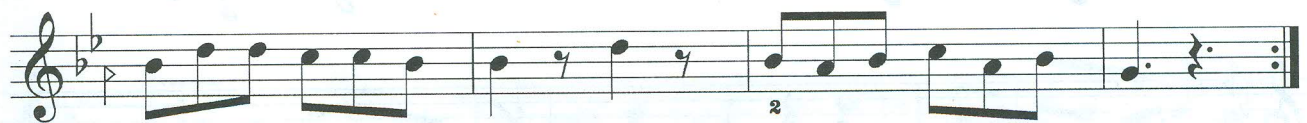
توجه:

۱- میزان $\frac{3}{4}$ سه ضربی ست. (گنجایش هر میزان، معادل سه سیاه) و برای هر سیاه یک پا بنزید.

۲- علامت کِرشِنْدو *crescendo* به معنی رفته رفته قوی تر شدن صدا می باشد.

رنگ دشتی

نصراالله زرین پنجه
N.Zarrinpanjeh

توجه:

- ۱- مضراب‌ها را عیناً مانند نمونه‌ی قبل تکرار کنید.
- ۲- در این جا به دو صورت می‌توانید انگشت گذاری کنید.

آی شیل

از آهنگ‌های محلی کردستان

70

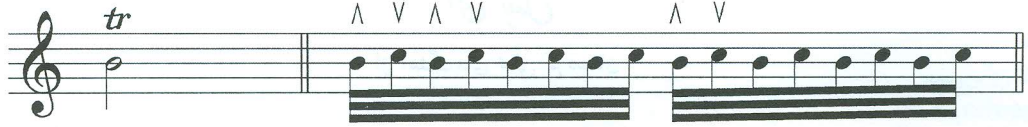
The musical score consists of six staves of music in 2/4 time. It begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The first staff starts with a measure containing a whole note with a '0' below it, followed by a quarter note with a '1' below it. The piece includes several triplet patterns, some marked with a 'V' above them. A section marked '(1) simile' appears in the second staff. The score concludes with a double bar line and a final chord.

توجه :

- ۱- مضراب‌ها عیناً مانند نمونه‌ی قبل تکرار می‌شوند. (یک اکتاو پایین‌تر)
- ۲- در این‌جا می‌توان نوع دیگری از نواختن را به هنرجو آموخت و آن زدن یک مضراب برای دو نت است.

طرز نوشتن

طرز اجرا

* این نوع تریل را با بمل نت بعدی اجرا کنید.

جوی جونی

ترانه‌ی مازندران (۲)

توجه :

۱- این علامت *tr* ، تریل نام دارد. (طرز اجرای تریل در قسمت فوق نوشته شده است)

۲- این قطعه، از آهنگ‌های محلی مازندران و موسوم به « جونی جونی » ست.

۳- به جای سکوت می‌توانید یک مضراب به سیم زرد بزنید. (مانند درس ۲۵ به جای سیم بم، به سیم دوم)

پیش درآمد ابو عطا

موسی معروفی M.Maroufi

73

حجاز

Sol

سخنی چند درباره‌ی موسی معروفی

موسی معروفی، پدر جواد معروفی، علاقه‌ی زیادی به تکمیل کردن نت‌نویسی ردیف داشت و آثار و تصنیف‌های زیادی از خود به یادگار گذاشته است، از جمله تصنیف «موسم گل» که مرتضی حنّانه برای سریال هزارستان ملودی این تصنیف را انتخاب، (به علت هم‌دوره بودن تصنیف و اتفاق داستان) تنظیم و ارکستراسیون بی‌نظیری کرده است. یادشان گرامی باد!

زهرا جان

آهنگ محلی گرگان

74

وآی مو

آهنگ محلی تربت جام

75

توجه :

۱- به علامت‌های ترکیبی سر کلید دقت کنید.

در ضمن، به علامت‌های غرضی مختلفی که در طول درس ۷۵ روی نت‌های Re و Mi گذاشته شده، دقت بیش‌تری نمایید.

آگنر باران

از آهنگ های محلی کردستان

76

D.C.
(۲)

توجه :

۱- نت جدید در سیم بم.

۲- D.C. مخفف کلمه‌ی « Da Capo » به معنی از سر قطعه اجرا شود.

رنگ ابو عطا

ابراهیم منصوری ۱۳۴۸-۱۲۷۸
E. Mansouri

77

سخنی چند درباره‌ی ابراهیم منصوری

ابراهیم منصوری تصنیف‌های متعددی را از شیدا، عارف و درویش «نت نگاری» کرده و بعضی از آنها را نیز به اجرا درآورده است. منصوری مثل موسیقی معروفی آثار خود و گذشتگان را ثبت کرده و به علاقه‌مندان آرایه داده است.

نغمه‌ی دشتی

نصراالله زرین‌پنجه
N.Zarrinpanjeh

78

The musical score consists of seven staves of music in 2/4 time, starting at measure 78. The key signature has one flat (B-flat). The score includes various rhythmic patterns and fingerings:

- Staff 1: Measures 78-81. Rhythmic patterns: $\wedge \vee \wedge \vee$, $\wedge \vee \wedge \vee$, \vee , \vee .
- Staff 2: Measures 82-85. Rhythmic patterns: \vee , $\wedge \vee$, \vee , \vee , \vee . Fingerings: 1, 2.
- Staff 3: Measures 86-90. Rhythmic patterns: \vee , \vee , \vee , \vee , \vee , \vee , \vee . Fingerings: 3, 2, 1.
- Staff 4: Measures 91-94. Rhythmic patterns: $\wedge \wedge \wedge \vee \wedge \wedge \vee$, $\wedge \wedge \wedge \vee \wedge \wedge \vee$. Fingerings: 3, 1.
- Staff 5: Measures 95-98. Rhythmic patterns: $\wedge \vee \vee \vee$, \wedge . Fingerings: 3, 1.
- Staff 6: Measures 99-102. Rhythmic patterns: $\wedge \wedge \vee \wedge \wedge \vee$, $\wedge \wedge \vee$. Fingerings: 3, 1.
- Staff 7: Measures 103-106. Rhythmic patterns: $\wedge \vee \wedge$, \vee . Fingerings: 1, 2.

توجه:

هنرجوی عزیز در این درس، علاوه بر حرکت انگشتان شما در وضعیت‌های مختلف، با مضراب‌های مهمی نیز آشنا می‌شوید که عبارت‌اند از:

۸۷۸۷ - ۸۸۷۸۸۷ - ۸۸۸۷۸۸۷

سه ضربی در «ر مینور»

نصراالله زرین پنجه
N.Zarrinpanjeh

79

Mi

توضیح ناشر

به خاطر این که از خطوط اضافی، کم تر استفاده کنیم، برای سهولت «نت خوانی»، از دو مثال زیر استفاده می کنیم.

(۱)

(۲)

نت خوانی با کلید دوی خط دوم

توجه:

۱- این علامت (8vb) اکتاو می باشد. با این علامت، نت ها، یک فاصله ی هشتم درست (فاصله ی اکتاو) بم تر از مکان نت نویسی شده نواخته می شوند.

۲- استفاده از کلید دو (3/4) خط دوم برای نت نویسی تار و سه تار مناسب تر است.

توضیح:

برای مطالعه ی بیش تر درباره ی نشانه ها و اصطلاحات بین المللی موسیقی، به کتاب «نشانه شناسی و اصطلاح شناسی در تئوری موسیقی»، از همین انتشارات، مراجعه نمایید.

Cataloging In Publication

Khaleghi, R.-
Primary School of Tar & Setar/ R. Khaleghi.
Technical Edition & Additions: Ali Brilliani
ISBN: 964-6341-35-7

FIPA Cataloging

R. Khaleghi. Primary School of Tar & Setar.
1. Tar- Partition. 2. Setar- Partition. 3. Iranian
Instruments- Radif- Partition.
A. Chang Research Group. B. Title: Primary
School of Tar & Setar.

MT/654T2KH18
National Library of Iran

789/72
M78-1789

Chang Publications

Primary School of Tar & Setar

Vol. (I)

By: R. Khaleghi

Technical Edition & Additions: Ali Brilliani

Notation & Technical Edition: Chang

Type-Setting & Page-Making: Chang

Cover Designer: Kourosh Babaei

Lithography & Print: Ghazal

Published 2005

Circulation: 10,000

ISBN: 964-6341-35-7

All Rights Reserved for "Ali Brilliani".

Address: No. 62- Nobahar Av. - Western Malayeripour St. - Southern Solhrevardi St. - Tehran - Iran.

Tel: (021) 88 832745 - 88766433 Fax: (021) 8 8505575

www.ChangPublications.com

Info@ChangPublications.com

Retail Price: 8,000 Rials

R. Khaleghi

**Primary School of
Târ & Setâr**

◀**Vol. (I)**▶

Technical Edition & Additions:

Ali Brilliani

Chang Publications
2004

در همین راستا:

نام اثر	صاحب اثر	گردآورنده/مترجم/به‌کوشش/...
۱. دستور مُقَدَّماتی تار و سه‌تار (جلد یکم)	روح‌الله خالقی	علی برلیانی
۲. دستور مُقَدَّماتی تار و سه‌تار (جلد دوم)	روح‌الله خالقی	علی برلیانی
۳. دستور مُقَدَّماتی تار و سه‌تار (جلد یکم و دوم)	روح‌الله خالقی	علی برلیانی
۴. شیوه‌ی نُوین آموختن تار و سه‌تار (در پنج دفتر)	کیوان ساکت	-
۹. دیدار شرق و غرب (۸ آهنگ مشهور جهان، برای تار و سه‌تار)	کیوان ساکت	-
۱۰. برگزیده آثار غلام‌حسین بیگجه‌خانی	هوشنگ فراهانی	-
۱۱. مجموعه اِتودها و قطعاتی از نصرالله زرین‌پنجه	ابراهیم نیکوکار	-
۱۲. گلچین ملودی‌های بومی برای بُریت	غلام‌حسین بهروزی‌نیا	-
۱۳. پیشواز جانان (دستور مقدماتی تنبور)	امیرمصطفی جعفری‌پور	-
۱۴. آموزش دوتار (تنبور خراسان)	عزیز تنها	پژوهش چنگ
۱۵. ترانه‌های خَلق آذربایجان	منیژه علی‌پور	-
۱۶. اُخوبولبول	وحید شمع‌چی	-
۱۷. قطعات فولکلور آذربایجانی	سعید گوگردچی	-
۱۸. نغمه‌های آذربایجانی (جلد یکم و دوم)	علی برلیانی	پژوهش چنگ
۱۹. کاروانه (آهنگ‌های محلی کُردی برای سنتور)	کاوه فقیه‌زاده	-
۲۰. هه‌ی نار (مجموعه آثاری از حسن زیرک)	کاوه فقیه‌زاده	-
۲۱. فرمیسک (قطعاتی کُردی برای سنتور)	کاوه فقیه‌زاده	-
۲۲. گم‌شده (قطعاتی برای سنتور)	سعید سپهی	-
۲۳. برگ‌ریزان (قطعاتی برای سنتور)	امید سیاره	-
۲۴. فریاد کویر (۹ قطعه برای نی)	حسن کیانی‌نژاد	-
۲۵. ردیف آوازهای ایرانی (برای ویولن، کمانچه، فلوت و نی)	منوچهر لشکری	پژوهش چنگ
۲۶. مُقَدَّماتی سنتور و آهنگ‌های فُلکلُریک	منوچهر لشکری	پژوهش چنگ
۲۷. شناخت و بررسی موسیقی بختیاری	عظیم لک	پژوهش چنگ

تهران - سه‌رودی شمالی - ۷۹ از چهارراه بهمنی، شماره‌ی ۲۴، جنبه‌ی دوم
 تهران - سه‌رودی جنوبی - ابرار غربی - نوبهار - شماره‌ی ۶/۲
 Tel: 88832745
 www.changpublications.com
 info@changpublications.com

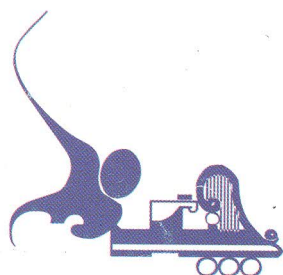
آموزشگاه موسیقی
 تهران - سه‌رودی شمالی، ۷۹ از چهارراه بهمنی، شماره‌ی ۲۴، جنبه‌ی دوم
 تلفن: ۸۸۷۶۶۴۳۳ - شماره: ۸۸۵۰۵۵۷۵
 Fax: 88505575 Tel: 88766433

1 First Book

زمانی که کتاب «دستور مقدماتی تار و سه‌تار»، به سعی «مرحوم روح‌الله خالقی» به نگارش درآمد، با توجه به نیازهای فرهنگی آن زمان به ادبیات و متون مکتوب موسیقی، نگارش چنین کتابی، به‌عنوان نخستین گام‌ها برای علمی کردن روش آموزش موسیقی سنتی ایران، تلاش ارزنده‌ای بود؛ اما امروزه، با گذشت زمان و تغییر و تحولات اجتماعی و تأثیر آن بر اندکان جامعه، دیدگاه‌های نوینی متناسب با شرایط جدید به‌وجود آمده که می‌توان آثار گذشته‌گان را با احترام نگاه داشته و با ژرف‌نگری و بهینه‌سازی آن‌ها، زمینه و بستری برای پیش‌رفت خلاق، مهیا نمود. با چنین نگرشی، کتاب حاضر را برای استفاده‌ی به‌روز و کارآمدتر هنرجویان و مربیان گرامی، حک و اصلاح نموده‌ایم.

«واحد تحقیق و پژوهش موسیقی انتشارات چنگ»

انتشارات چنگ
Chang Publications

ISBN 964-6341-35-7

9 789646 1341357